

ВИХОВНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ

УДК: 378.147-322+378.14+378.126

Тетяна Кремешна, Світлана Бондаренко

АКТУАЛІЗАЦІЯ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлюється проблема актуалізації мотивації майбутніх педагогів-музикантів до професійної діяльності. У даному контексті автори розглядають низку педагогічних умов, серед яких: орієнтація навчально-виховного процесу на розвиток творчого потенціалу студентів; опора при організації начального процесу на психолого-педагогічну теорію мотивації; орієнтація навчально-виховного процесу на професійний саморозвиток студентів (самопізнання, самоідентифікація, самоорганізація, самореалізація); урахування індивідуальних особливостей студентів; сприяння в створенні сприятливого професійного творчого мікроклімату у вуз.

Ключові слова: майбутні учителі музики, мотив, мотивація, педагогічні умови, професійна діяльність.

В статье освещается проблема актуализации мотивации будущих педагогов-музыкантов к профессиональной деятельности. В данном контексте авторы рассматривают ряд педагогических условий, среди которых: ориентация учебно-воспитательного процесса на развитие творческого потенциала студентов; опора при организации учебного процесса на психолого-педагогическую теорию мотивации; ориентация учебно-воспитательного процесса на профессиональное саморазвитие студентов (самопознание, самоидентификация, самоорганизация, самореализация; учет индивидуальных особенностей студентов; содействие в создании благоприятного профессионального творческого микроклимата в вузе.

Ключевые слова: будущие учителя музыки, мотив, мотивация, педагогические условия, профессиональная деятельность.

The article highlights the problem of actualizing the motivation of future music teachers for professional activities. In this context, the author considers a number of pedagogical conditions, among which: the orientation of the educational process on the development of students' creative potential; Support during the organization of the educational process on the psychological and pedagogical theory of motivation; Orientation of the educational process on the professional self-development of students (self-knowledge, self-identification, self-organization, self-realization, consideration of individual characteristics of

students, assistance in creating a favorable professional microclimate in the university, organization of various forms of practice that stimulate the formation and development of professional skills and skills of students, Thanks to the retrospective analysis of scientific literature, the analysis of terms «motive», «motivation», «pedagogical Conditions».

Key words: *future music teachers, motive, motivation, pedagogical conditions, professional activity.*

Переорієнтація цілей суспільства на потреби особистості, відхід від авторитарності, установка на співпрацю визначило основні напрямки в реформуванні системи вищої освіти. Важливо відзначити, що в зв'язку з високим рівнем і швидким темпом науково-технічного прогресу різко зросли і вимоги до підготовки майбутніх фахівців. Все більше потрібні спеціалісти, які не тільки володіють сумою певних професійних знань і умінь, але і мають багатий потенціал особистісних властивостей і якостей, що сприяють самоактуалізації, самоосвіті і саморозвитку студентів у процесі подальшої професійної діяльності та протягом усього свідомого життя. Саморозвиток – шлях досягнення вершин професіоналізму. Однак для того, щоб ці фактори стали діючими, необхідні сильні спонукальні причини, якими можуть стати мотиви самоактуалізації та самовдосконалення.

Проблема мотивації цікавила людство ще з глибини віків, про що свідчать ранні уявлення про згадувану проблему, які зустрічаються в судженнях багатьох давніх філософів. Так, Аристотель, Платон, Сократ згадували про «потребу» як вчителя життя. Демокріт розглядав потребу як основну рушійну силу, яка привела в дію емоційні переживання, але зробила розум людини витонченим, спонукала до виникнення мови і виховала звичку до праці. Сократ вважав, що кожній людині властиві потреби, бажання, прагнення; людина не може подолати свою природу і вийти з-під залежності від інших людей, якщо вона не в змозі управляти своїми потребами, бажаннями і поведінкою. На думку Аристотеля, прагнення пов'язані з метою, в якій представлений об'єкт, що має для організму корисне або шкідливе значення; прагнення визначаються потребами і пов'язаними з ними почуттями задоволення і невдоволення, функція яких полягає в тому, щоб оцінювати придатність або непридатність даного об'єкту для життя організму. Спіноза вважав головною спонукальною силою поведінки афекти, до яких він відносив у першу чергу потяг, пов'язаний як з тілом, так і з душею; якщо потяг усвідомлюється, то він перетворюється в бажання. Кондильяк розумів потреби як неспокій, що викликається відсутністю чогось, що веде до задоволення.

У вітчизняній психології також робилися спроби вирішувати проблеми мотивації людини. Однак, аж до середини 1960-х рр. психологічні дослідження були зосереджені на вивченні пізнавальних

процесів. Вивчення мотиваційних процесів у людини є, по суті, вивчення особистості в її діяльності. Специфіка людської діяльності полягає в тому, що вона завжди цілеспрямована. Здатність до ціле покладання – одна з принципових особливостей людини як розумної істоти. Висловлюючи активну сторону свідомості і нерідко визначаючи спосіб і характер дій людини, мета, яку людина ставить перед собою, інтегрує в єдине ціле складну структуру регулятивних процесів поведінки, визначає те, що людина робить цей вчинок, а не інший. Велику увагу взаємозв'язку мотивів і цілей діяльності приділяє С. Рубінштейн. Саме ця обставина, на його думку, визначає свідоме психічне життя індивіда, проводить через неї єдину життєву лінію. І саме тому, при вивченні мотивації належну увагу слід приділити психологічному аналізу діяльності.

У даний час у психології існує безліч різних підходів до проблеми мотивації, чітко і однозначно не сформульований категоріально-понятійний апарат. У зв'язку з цим, «мотивація» має різне трактування. В одному випадку її розглядають як сукупність факторів, що підтримують і направляють поведінку (Ж. Годфруа, К. Мадсен); в іншому, – як сукупність мотивів (К. Платонов); в третьому, – як спонукання, що викликає активність організму і визначає його спрямованість (П. Якобсон). Крім того, мотивація розглядається як процес психічної регуляції конкретної діяльності людини (М. Магомед-Еміне).

Досить актуальними для сучасного суспільства є проблеми дослідження мотивації, як важливого фактору будь-якої діяльності і вивчаються багатьма вченими. Зокрема, питанням мотивації (у тому числі й мотивації професійної діяльності) приділяють увагу такі спеціалісти як В. Вилюнас, Л. Зубова, В. Ільїна, Д. Маккеланд та ін.

Вивчення мотивації як елементу навчальної діяльності, обумовленого цілями і організацією навчання, знайшло всебічне відображення в працях Т. Кудрявцева, Н. Кузьміної, О. Леонтьєва, А. Маркової, Н. Тализіна та ін. Мотивація в якості суб'єктивно-особистісної характеристики представлена в дослідженнях Л. Божович, Ю. Вавілова, І. Вартанової, Т. Дубовицької, П. Ільїна, Ю. Поваренкова, Ф. Рахматуліної, П. Якобсона, В. Якуніна та ін.

Специфіка мотивації продуктивної діяльності вчителів досліджувалась в роботах учених: Т. Афанасьєва, Н. Журіна, Ю. Забродіна, Н. Зубова, В. Лазарєва, М. Мітіна, Т. Пуденко, К. Ушакова, Р. Шакурова та ін.

Мета статті – визначити та охарактеризувати основні цілі та мотиви, що сприяють позитивній мотивації майбутніх учителів музики до професійної діяльності.

Сучасні психологи і педагоги схиляються до того, що якість виконання діяльності і її результат залежать, перш за все, від спонукання і потреб індивіда, його мотивації. Саме мотивація сприяє цілеспрямованій активності, що визначає вибір засобів і прийомів дій, їх впорядкування для

досягнення цілей. Таким чином, саме мотивація є стимулом будь-якої людської діяльності.

Як відомо, в умовах вищого навчального закладу відбувається подальший розвиток особистості та індивідуальності студента [1; 7; 9], і завдання викладача вищої школи полягає в тому, щоб створити психолого-педагогічні умови щодо розвитку і актуалізації внутрішнього потенціалу студентів, допомогти їм у формуванні їх професійних мотивів і потреб. Тому завдання вдосконалення професійної підготовки фахівців ми вбачаємо у формуванні в студентів мотивації до професійної діяльності, що є необхідною умовою її ефективності та успішності.

Найчастіше терміном «мотивація» позначають систему мотивів певної людини, їх сукупність та структуру. При здійсненні будь-якої діяльності, при протіканні будь-якого психічного процесу завжди має місце певна сукупність мотивів. Ця сукупність є ієрархічною структурою рушійних сил поведінки особистості. Вона пов'язана, з одного боку, зі структурою особистості, з іншого – зі специфікою конкретної ситуації, діяльності [2; 6; 9].

О. Леонт'єв [10] вважає, що мотивацію, як просту сукупність мотивів, необхідно відрізнити від мотиваційної сфери особистості людини, яка також представляє собою певну сукупність мотивів. Однак в мотиваційній сфері ця сукупність представляє собою ієрархічну, динамічну мотиваційну систему, в якій потреби, мотиви і цілі певним чином підпорядковані, взаємопов'язані і взаємообумовлені.

Ретроспективний аналіз наукового матеріалу дозволяє стверджувати, що мотивація є глибоко особистісним утворенням. Саме мотиви забезпечують активність особистості, її здатність перетворювати навколишнє середовище. Мотив – це інтегральний спосіб організації активності людини. Діяльність завжди має мотив, джерелом спонукальної сили якого виступають потреби. Основна функція мотиву – відбір певних потреб і формування направленості діяльності.

Таким чином, термін «мотивація» має декілька значень. Спільним в цих значеннях є те, що мотивація завжди виступає спонукальним процесом, реалізацією в дії і поведінці тих чи інших мотивів для досягнення певних цілей. Мотивація – це причина поведінки і діяльності людини, що надає доцільність та спрямованості живій системі.

Формування мотивації майбутніх учителів музики до майбутньої професійної діяльності є невід'ємним компонентом їхньої професійної підготовки. Аналіз різних поглядів на сутність досліджуваної проблеми дозволив зробити висновок, що мотивація до професійної діяльності полягає в інтеграції спонукань, пов'язаних з навчальною та професійною діяльністю, на основі взаємних трансформацій пізнавальних і професійних мотивів. Так, усвідомлення студентами в процесі навчання необхідності знань для успішного оволодіння майбутньою професією, для орієнтації в

різних ситуаціях професійної діяльності викликає у них потребу в оволодінні професійними вміннями та навичками. Відповідно, до структури мотивації професійної діяльності входять групи мотивів, які спонукають студента до саморозвитку та самовдосконалення, мають вплив на формування особистості та розкриття її творчого потенціалу, на вироблення в майбутніх спеціалістів прагнення до постійного вдосконалення професійних знань, неперервний професійний саморозвиток.

Аналіз наукової літератури з проблеми дозволив виділити педагогічні умови формування мотивації майбутніх учителів музики до майбутньої професійної діяльності. Під педагогічними умовами ми розуміємо забезпечення навчального процесу засобами педагогічного впливу на студентів та взаємодію з ними, а саме: визначення цілей навчально-виховного процесу, відбір та структурування змісту навчального матеріалу, методів і засобів педагогічного впливу тощо.

Розгляд педагогічних умов здійснювався з урахуванням тенденцій сучасної вищої освіти, що передбачають можливості для реалізації творчого потенціалу студента з можливістю самоосвіти та професійного саморозвитку [1; 4; 5].

Вивчення педагогічного досвіду з формування мотивації до професійної діяльності майбутніх учителів музики здійснювалось на основі положення Ю. Бабанського про те, що діяльність педагога найбільш продуктивна за умови реалізації цільової, діагностувальної, спонукальної, формуючої та корегуючої функцій.

Так, у процесі формування професійної мотивації студентів – майбутніх педагогів-музикантів ми визначаємо наступну номенклатуру цілей:

- створення умов для самоуправління увагою студентів;
- створення умов для формування у студентів розуміння значущості майбутньої професійної діяльності в системі музичної освіти (соціальної, практичної, світоглядної);
- формування навичок ефективного навчання;
- створення позитивного емоційного фону як одного з факторів мотивації досягнення;
- стимулювання й підкріплення актуальних мотиваційних станів на заняттях з професійно-орієнтованого циклу дисциплін;
- сумісна зі студентами розробка цілей навчальних занять;
- використання змісту навчального матеріалу, форм і методів, що сприятимуть активізації навчальної діяльності студентів на заняттях, формуванню мотивації до майбутньої професійної діяльності;
- прийоми спілкування викладача за студентами: оцінні звернення, надання допомоги при виконанні різноманітних завдань на заняттях, змістовна оцінка, взаємний контроль студентів тощо.

Однією з головних умов реалізації вищенаведених засобів формування мотивації студентів до професійної діяльності ми вважаємо професійну компетентність (спеціальну, соціальну, особистісну, індивідуальну) викладача, яка полягає у володінні професійною діяльністю на високому теоретичному та практичному рівні, в здатності знаходити нестандартні рішення, проектувати подальше професійне самовдосконалення, ставити та реалізовувати завдання індивідуального психологічного саморозвитку.

До інших педагогічних умов формування професійної мотивації майбутніх учителів музики ми відносимо:

- орієнтацію навчально-виховного процесу на розвиток творчого потенціалу студентів;
- опору при організації початкового процесу на психолого-педагогічну теорію мотивації;
- орієнтацію навчально-виховного процесу на професійний саморозвиток студентів (самопізнання, самоідентифікація, самоорганізація, самореалізація);
- урахування індивідуальних особливостей студентів;
- сприяння в створенні сприятливого професійного творчого мікроклімату у вузі;
- організація різноманітних форм практики, що стимулюють формування та розвиток професійних умінь і навичок студентів;
- організація дозвілля;
- створення індивідуального педагогічного досвіду роботи з формування, розвитку та стимулювання професійної мотивації та його поширення серед викладачів вузу.

Таким чином, психолого-педагогічний аналіз процесу підготовки майбутніх педагогів-музикантів дозволяє виділити в структурі цього процесу мотиваційну складову, яка являє собою педагогічну систему розвитку мотивації, ієрархічних відношень особистості: від «інтересу до музично-педагогічної діяльності взагалі» до потреби «бути професіоналом»; від потреб до мотивів професійного і особистісного розвитку і формування цілісної мотиваційної сфери сучасного вчителя музики, яка разом з діяльнісною сферою складає сутнісну характеристику професіоналізму і компетентності музиканта-педагога. У свою чергу, цьому сприяє система окреслених педагогічних умов, які створюють сприятливий мікроклімат для формування мотивації до обраної професійної діяльності в галузі мистецької освіти, формує імідж і статус вузу.

Результати дослідження не вичерпують в повній мірі всіх аспектів досліджуваної проблеми. Так, необхідний більш детальний аналіз потреб студентів та факторів, що впливають на їх формування, а також індивідуальних здібностей студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Асмолов А. Г. Психология личности / А. Г. Асмолов. – М. : Смысл, 2007. – 519 с.
2. Божович Л. И. Проблемы формирования личности : Избранные психологические труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна. – 3-е изд. – М. : Московский психолого-социальный институт, Воронеж: НПО «МОДЕК», 2001. – 325 с.
3. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе / А. А. Вербицкий. – М. : Высшая школа, 1991. – 207 с.
4. Виханский О. С. Менеджмент: человеческая стратегия, организация, прогресс. – 3-е изд. – М. : Гардарики, 2003. – 528 с.
5. Грабал В. Некоторые проблемы мотивации учебной деятельности учащихся / В. Грабал // Вопросы психологии. – 1987. – № 1 январь-февраль. – С. 56–60.
6. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учебник для вузов. – И. А. Зимняя. – М. : Издательская корпорация «Логос», 2000. – 384 с.
7. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
8. Каверин С. Б. Мотивация труда / С. Б. Каверин. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 1998. – 224 с.
9. Кокурина И. Г. Общение и мотивация трудовой деятельности / И. Г. Кокурина // Общение и оптимизация совместной деятельности [Под ред. Г. М. Андреевой и Я. Яноушека]. – М. : Изд.-во МГУ, 1987. – С. 189–198.
10. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы, эмоции / А. Н. Леонтьев. – М. : МГУ, 1971. – 40 с.
11. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. – 312 с.
12. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб, 1999. – 400 с.